

UDK 801.5 + 801(091)

Snježana Kordić
Filozofski fakultet Zagreb

TRANSFORMACIJSKO-GENERATIVNI PRISTUP JEZIKU U »SINTAKTIČKIM STRUKTURAMA« I »ASPEKTIMA TEORIJE SINTAKSE« NOAMA CHOMSKOG

Uvod

Principi moderne lingvistike koji je odvajaju od lingvističkih istraživanja promatanih sve do kraja XIX st. većinom proizlaze iz knjige Ferdinanda de Saussurea *Cours de linguistique générale*.¹ Ferdinand de Saussure i njegovo djelo prokrčili su put *strukturalizmu*, lingvističkoj teoriji koja neosporno dominira u lingvistici XX st., a bitna karakteristika te teorije, isticanje sistema i odnosa među njegovim elementima, nalazi primjenu i u drugim znanostima. Budući da se moderna lingvistička metodologija i terminologija počela tek s pojavom Saussureovog *Coursa* intenzivno razvijati, razumljivo je što se u lingvističkim krugovima godina objavljivanja knjige F. de Saussurea, 1916., smatra revolucionarnom.

Epitet revolucionarne za lingvistiku dobila je nekoliko desetljeća nakon što je strukturalizam zavladao lingvističkom scenom još jedna godina — 1957, obilježena pojavom monografije Noama Chomskog *Syntactic Structures*.² U njoj je američki lingvist Noam Chomsky istupio protiv strukturalizma³, iznio svoje poglede na lingvističku teoriju i na pretpostavke gramatičkog opisa i time otpočeo s prikazivanjem i razvojem nove, *transformacijsko-generativne gramatike* (TGG). Čime je i u kojoj mjeri TGG Noama Chomskog zaslužila pridjev »nova« prikazat ćemo:

1. stavljanjem TGG u strukturalistički kontekst, unutar kojeg ćemo vidjeti da li uistinu iskače iz njega,
2. pregledom metodologije kojom TGG pristupa gramatičkom opisu,
3. prikazom filozofske pozadine koju Noam Chomsky uzima kao osnovu za svoja lingvistička istraživanja.

1 Saussure 1977, passim, cf. Malmberg 1979, 41-64, Škiljan 1976, 30-36, Bugarski 1983, 29-60, Ivić 1970, 87-120, Kaler 1980, passim, Helbig 1971, 33-42.

2 Cf. Škiljan 1976, 55-62, Radovanović u Chomsky 1984, 1-19.

3 O tome što Chomsky podrazumijeva pod strukturalizmom cf. Chomsky 1972, 41-61 i 185-220, Bugarski u Chomsky 1972, 180-190, Škiljan 1976, 55-56.

Karakteristike transformacijsko-generativne gramatike i strukturalistički kontekst

Iz širine teorije TGG koja ni do danas nije sasvim zaokružena (karakterističan za Chomskog je *work-in-progress*, u kojem se pretpostavke stalno preispituju i mijenjaju) i obilja literature napisane o njoj izdvojiti ćemo najbitnije karakteristike generativne gramatike koje su vidljive već u prvoj fazi njenog razvoja omeđenog knjigama *Syntactic Structures* (1957) i *Aspects of the Theory of Syntax* (1965) Noama Chomskog. Unutar osvrta na pojedino obilježje TGG pokazat ćemo odnos N. Chomskog prema lingvistima koji su utjecali na njega ili protiv kojih je istupio kao reakcija.

Osnovne karakteristike TGG uočavamo već u njezinom nazivu, a možemo ih definirati na slijedeći način:

Transformacionom se smatra svaka gramatika koja se služi transformacijama, tj. formalnim operacijama u vidu pravila koja neku datu strukturu preobraćaju u neku drugu strukturu. Generativna je svaka gramatika koja ima zadatak da generiše, tj. prema eksplicitnim uputstvima proizvodi rečenice nekog jezika.⁴

Transformacije ili *preoblike* kao metodu u lingvistički opis nije prvi uveo Chomsky, osnivač TGG, već Zellig Harris, jedan od najznačajnijih teoretičara američkog deskriptivizma, pravca u američkoj lingvistici protiv kojeg je Chomsky direktno istupio jer mu je zamjerao orijentiranost na dati jezični korpus, indukcijski postupak, usmjerenost na površinske strukture pojedinih jezika, zanemarivanje stvaralačkog u jeziku, korištenje postupaka segmentacije i klasifikacije, pojednostavljeno objašnjenje jezičnog znanja kao proizvoda navike i učenja kroz stimulanse i reakcije.⁵ Od Z. HARRISA, kojemu su transformacije poslužile kao pomoćni postupak pri analizi diskurza, N. Chomsky je preuzeo transformacije, koje su postale temelj u njegovoj teoriji za opis *sintakse*, jezične razine koja ga je prvenstveno zaokupljala.⁶ Nije samo transformacije preuzeo od svog mentora, već i negiranje uloge semantike pri sintaktičkom opisu. U tom je Chomsky nastupio, barem u prvoj svojoj fazi, kao nastavljivač američke tradicije koja je jezične sadržaje stavljala izvan predmeta jezične znanosti.⁷ Česta pojava među lingvistima je negiranje znanstvenosti semantici, pa se takvim svojim shvaćanjem semantike slaže s Chomskim čak i A. Martinet, inače pun kritičnosti prema teoriji N. Chomskog. Uglavnom se podudaraju u formulaciji da je značenje već obuhvaćeno oblikom glasovne poruke (kod Chomskog bi se reklo da je obuhvaćeno sintaktičkom komponentom u dubinskoj strukturi) i da svakoj razlici u značenju nužno odgovara razlika u obliku negdje u poruci.⁸ Budući da Chomskog prvenstveno zanima sintaksa, on zamjera F. de Saussureu što je zanemario sintaksu i što je smatrao da formiranje rečenica nije stvar jezika već pripada govoru. Kod Saussurea je takvo shvaćanje proizašlo iz nemogućnosti povezivanja činjenice da su govornici u stanju proizvesti sasvim nove rečenice sa činjenicom da jezik sadrži tipove sintagmi.⁹

4 Bugarski u Chomsky 1972, 13.

5 Cf. Katičić 1974/5, 29-34, Chomsky 1972, 35-41 i 200-286.

6 Cf. Katičić 1974/5, 29-34.

7 Cf. Bloomfield 1964, 139-158, Katičić 1974/5, 31 i 26, Chomsky 1972, 83-91, Chomsky 1984, 21-27.

8 Cf. Martinet 1982, 17-38.

9 Cf. Kaler 1980, 95-107.

Chomsky zamjera strukturalnoj lingvistici što se ne bavi stvaralačkim vidom jezika: kreativnošću, koja obuhvaća sposobnost djeteta da ovlada jezikom koji je samo nepotpuno čulo od drugih i sposobnost svakog govornika da proizvede, generira beskonačan broj ispravnih rečenica svog jezika koje nikad do tada nije čuo.¹⁰ Nedoumicu Saussurea o stvaralačkom u sintaksi Chomsky je riješio uvođenjem termina *generativnosti*: individualne, kod govornika koji se pri generiranju neograničenog broja rečenica povodi za ograničenim skupom apstraktnog sistema pravila, te generativnosti same gramatike koja se predstavlja kao sistem pravila za formiranje svih gramatički ispravnih rečenica određenog jezika i samo njih. Gramatika je jedna vrsta generativne naprave.¹¹ Time je Chomsky odbacio taksonomsku teoriju koja se drži korpusa potvrđenih tekstova i u njima po raspodjeli utvrđuje jedinice, koje onda svrstava u razrede. Generativnoj teoriji nije cilj da objektivno opiše skup potvrđenih rečenica koliko god velik bio, nego nastoji objasniti činjenicu da govornik svakoga jezika izriče i razumije rečenice koje nikada nije čuo ni čitao.¹²

Chomsky uvodi u američku lingvistiku dihotomiju između osnovne ljudske jezične sposobnosti, *competence*, da konačna sredstva koristi u beskonačne svrhe (svoystvo svih prirodnih jezika i njihovih govornika: stvaranje novih iskaza ograničenim kombiniranjem istih elemenata, tj. proizvođenje i razumijevanje neograničenog broja rečenica unutar tog jezika) i, s druge strane, praktičnih manifestacija, *performance*, u procesu govorne djelatnosti.¹³ Navedeno svojstvo prirodnih jezika može se povezati s Martinetovom teorijom *dvostruke artikulacije* i *ekonomičnošću* jezika, koje Martinet smatra univerzalnim pojavama u jezicima iako je inače protivnik teorije jezičnih univerzalija.¹⁴ Distinkcija *competence/performance* uglavnom se podudara sa Saussureovom distinkcijom *langue/parole* i u tom smislu je Chomsky zastupnik sosirijanskih gledišta u američkoj lingvistici. Zajedničko obojici lingvista je orijentiranje na psihološku stranu jezične djelatnosti. Razlika između njihovih dviju distinkcija u tome je što Saussure u središte svog interesa postavlja *langue* kao sistem znakova, a Chomsky u središte svog interesa postavlja *competence*, ali kao sistem pravila.¹⁵ Chomsky i zamjera strukturalističkoj gramatici što pri sintaktičkom opisu ne prevazilazi klasificiranje pojedinačnih primjera i tako ne dostiže nivo formuliranja *generativnih pravila* koja vrijede za taj jezik.¹⁶

Diferencijacija između *dubinske* i *površinske strukture* iskaza, koju je uveo N. Chomsky, izuzetno je važna za TGG. U dubinskoj strukturi svi su jezici slični, ali različita transformacijska pravila koja preobličavaju elemente dubinske strukture u elemente površinske strukture imaju za rezultat veoma različite površinske strukture od jezika do jezika.¹⁷

Svaka rečenica bilo kojeg jezika ima svoju površinsku strukturu, koja je kao fizički signal podložna taksonomsko-strukturalističkom segmentovanju i klasifikovanju, i svoju dubinsku strukturu, u kojoj se krije njeno značenje i koja izmiče takvim istraživačkim metodama.¹⁸

10 Cf. Chomsky 1972, 35-41, 159-173, 200-216, Škiljan 1976, 59-60, Škiljan 1978, 60.

11 Cf. Bugarski 1983, 129-131.

12 Cf. Katičić 1974/5, 23.

13 Cf. Bugarski u Chomsky 1972, 13-26, Chomsky 1972, 61-68, Škiljan 1976, 56-59.

14 Cf. Martinet 1982, 17-22.

15 Cf. Chomsky 1972, 61-68, Bugarski 1983, 100-117, Škiljan 1978, 29-31.

16 Cf. Chomsky 1972, 61-68.

17 Cf. Chomsky 1972, 91-100, Škiljan 1976, 55-62, Bugarski 1983, 100-117.

18 Bugarski 1983, 110.

Ta dva sloja strukture usporediva su s Humboldtovom distinkcijom između *spoljašne* i *unutrašnje forme*, a Chomsky ističe da je i *Gramatika* Port-Royala iz XVII st. jasno razlikovala dubinske i površinske strukture.¹⁹ Lingvistici svoga vremena, strukturalističkoj, Chomsky zamjera ograničenost na fenomene površinske strukture.²⁰ Sličnost dubinskih struktura svih jezika otvara mogućnost formuliranja jedne *univerzalne gramatike* kojom bi bila opisana svojstva zajednička svim jezicima svijeta, a to je cilj teorije Chomskog.²¹ Uzrok tome da je temeljna, dubinska struktura jezika univerzalna, Chomsky traži u strukturi ljudskog uma, u tvrdnji da je jezik čovjeku urođen.²²

/.../ izvesni izrazito apstraktni i izrazito specifični principi organizacije karakteristični /su/ za sve ljudske jezike, /.../ oni su unutrašnje dati a ne stečeni, /.../ igraju centralnu ulogu kako u percipiranju rečenica tako i u njihovom proizvođenju, /.../ pružaju osnovu za stvaralački vid upotrebe jezika.²³

Chomsky definira jezik kao skup rečenica (konačan ili beskonačan) od kojih je svaka konačne dužine i konstruirana od konačnog broja elemenata.²⁴ Ispravna generativna gramatika izražava principe koji određuju suštinsku unutrašnju vezu između zvuka i značenja u tom jeziku.²⁵ Budući da je TGG isticana kao raskid sa strukturalnom lingvistikom, a Chomsky isticao svoje neslaganje s Bloomfieldovom lingvističkom teorijom, upada u oči podudarnost u shvaćanju biti proučavanja jezika. I Bloomfield kaže da proučavati ljudski jezik znači proučavati vezu, odnos određenih zvukova s određenim značenjem.²⁶ Odnosi čine osnovu strukture pa je očito da elemente strukturalizma nalazimo i u Bloomfieldovoj teoriji i u teoriji Chomskog. Otpor Chomskog prema cjelokupnom strukturalizmu proizlazi iz toga što nije dovoljno poznavao evropsku lingvistiku, koju je čitavu poistovjećivao s američkim deskriptivizmom. Ustvari, TGG se može promatrati kao razvojni oblik strukturalizma koji ga je obogatio, a ne odbacio ustranu ili istisnuo.²⁷

Jedan novi pojam koji je Chomsky uveo jest *gramatikalnost*. Budući da je zadatak lingvističke analize da razdvoji gramatikalne nizove koji jesu rečenice u tom jeziku, od negramatikalnih nizova koji nisu rečenice u tom jeziku, i da ispita strukturu gramatikalnih, a cilj gramatike je generiranje svih gramatikalnih nizova tog jezika i samo njih, postaje važno pitanje otkrivanja gramatikalnosti. Kako sa sigurnošću i objektivno utvrditi što je gramatikalno u određenom jeziku? Chomsky je odgovorio da je gramatikalno ono što je prihvatljivo izvornom govorniku. Upravo *intuicija idealnog govornika-slušaoaca* kojem je taj jezik materinji kriterij je za određivanje *ovjerenosti* ili *neovjerenosti*.²⁸ Dakle, iako se ne bavi govorom u svojoj teoriji, ipak iz područja jezične *upotrebe* uzima odgovor na pitanje gramatikalnosti. Ističe još, važno je napomenuti, da je obilježje gramatikalnosti nezavisno od semantike, da gramatikalno ne mora biti i semantički smisljeno.²⁹

19 Cf. Chomsky 1972, 91-100.

20 Cf. Chomsky 1972, 217-220.

21 Cf. Chomsky 1972, 41-68, Bugarski u Chomsky 1972, k9-26.

22 Cf. Chomsky 1972, 130-138, Bugarski u Chomsky 1972, 31-35.

23 Chomsky 1972, 40.

24 Cf. Chomsky 1972, 83.

25 Cf. Chomsky 1972, 36-40.

26 Cf. Bloomfield 1964, 21-28.

27 Cf. Ivić 1972, 33-40, Bugarski 1984, 53-54, 307, Škiljan 1978, 74, 86, Helbig 1971, 90-99.

28 Cf. Chomsky 1972, 83-88, Chomsky 1984, 21-27.

29 Zapostavljanje semantike karakteristično je za američki strukturalizam sve do 60-ih godina, cf. Bloomfield 1964, 139-158, Katičić 1974/5, 31 i 26, Chomsky 1972, 83-91.

Metodologija sintaktičkog opisa

Knjigom *Syntactic Structures* 1957. godine Chomsky je inaugurirao novi sintaktički opis, *moćniji* od drugih opisa, tj. takav koji opisuje upravo i jedino jezični sistem. Temeljni zahtjev postavljen pred gramatiku jest da na sintaktičkom planu opiše sve rečenice nekog sistema i samo njih. Efikasnost nove transformacijske gramatike u opisu pokazao je na sintaksi engleskog jezika i to u usporedbi s još dvije gramatike: *gramatikom finitnog stanja* (*finite-state grammar*) i *gramatikom frazne strukture* (*phrase-structure grammar*) koja tek kad je nadopunjena transformacijama daje moćnu *transformacijsku gramatiku*.

Gramatika finitnog stanja je primjer jednostavnog generativnog modela. Bira se inicijalni element, a daljnje mogućnosti javljanja svih drugih elemenata »slijeva nadesno« u potpunosti su određene prirodom elemenata koji im prethode. Svako stanje kroz koje govornik prolazi odabirući riječ po riječ predstavlja gramatička ograničenja koja sužavaju izbor slijedeće izgovorne riječi u toj točki iskaza. Chomsky za ovu gramatiku kaže da je nedovoljno moćna jer ne može objasniti npr. građenje rečenica u diskontinuiranim konstrukcijama.³⁰

Drugi primjer generativnog mehanizma je *gramatika frazne strukture*, koja sadrži pravila sposobna da generiraju nizove jezičnih elemenata. Osim toga pružaju i analizu tih nizova po konstituentima, dajući tako više informacija nego gramatika finitnog stanja.³¹ Kvalitativni pomak u formalizaciji koji je Chomsky postigao u gramatici fraznih struktura vidljiv je iz ovog prikaza pravila koja izražavaju temeljne odnose u rečenici *The man hit the ball*:

S	→	NP + VP
NP	→	T + N
VP	→	Verb + NP
T	→	the
N	→	man, ball, itd,
Verb	→	hit, took, itd.

Znak → čita se kao: 'zamijeni ono što je lijevo onim što je desno', a znak + izražava nizanje. Gramatika fraznih struktura je proizvodna, a sastoji se od uputa za operacije koje, ako se izvode, određuju ustrojstvo jednog skupa rečenica. Ustrojstvo rečenice *The man hit the ball* prikazano je pomoću stabla iz kojeg se vidi kako se rečenica člani na sastavnice. (v. str. 108)

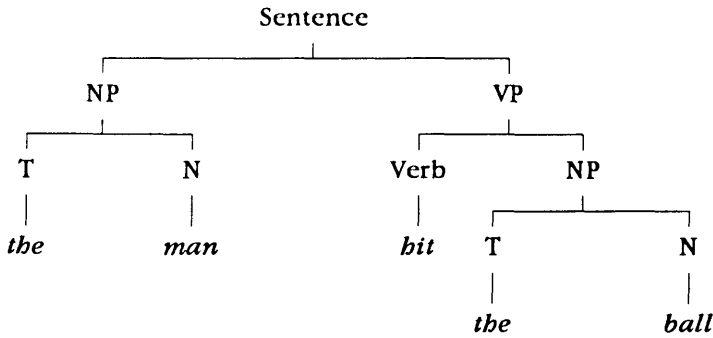
Takvim postupkom proizvode se određena ustrojstva i drugih rečenica. Pritom treba uvesti određena *kontekstualna ograničenja*. Takav proizvodni postupak zove se *derivacija*, a ustrojstvo dobiveno derivacijom uvijek se može prikazati stablom.³²

Međutim, gramatika frazne strukture, iako moćnija od gramatike finitnog stanja, nije moćna kao *transformacijska gramatika*, koja je u stanju bolje prikazati određene vrste intuitivnog odnosa među rečenicama — može u dubinskoj

30 Cf. Crystal 1988,87 Chomsky 1984, 27-35.

31 Cf. Crystal 1988,88, Chomsky 1984, 35-44.

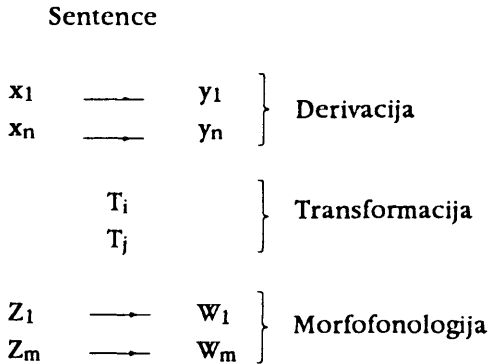
32 Cf. Chomsky 1984, 35-44, Katičić 1974/5, 24-25.

strukturi ukazati na sintaktičke veze koje postoje u površinskoj strukturi između aktivnih i pasivnih rečenica, ili upitnih, niječnih i izričnih rečenica. Klasične taksonomske gramatike bile su nemoćne pred opisom takvih odnosa rečenica. Upravo primjena *transformacijskih pravila*, koja imaju mnogo više slobode od derivacijskih pravila, kvalitativno je unaprijedila opis. Chomsky razlikuje *obavezne* i *neobavezne transformacije*. Primjenom samo obaveznih transformacija na derivirane nizove nastaju *jezgrene rečenice* jezika, a primjenom i obaveznih i neobaveznih transformacija nastaju *nejezgrene rečenice*.

Sintaktički odnosi se opisuju derivacijskom i transformacijskom proizvodnjom, a rečenica dobiva svoj fonemski oblik primjenom skupa morfonoloških pravila.

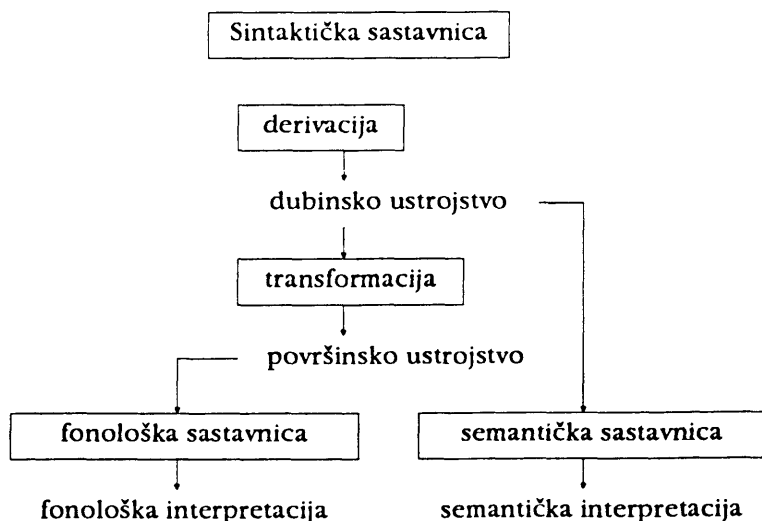
Generativna gramatika je, dakle, u toj prvoj fazi razvoja teorije Chomskog, prikazanog u *Syntactic Structures*, trodijelni model jezičnog ustrojstva.³³

Semantika je isključena iz tog modela. Zapostavljanje semantike izazvalo je brojne polemike i Chomsky je kasnije bitno promijenio u nekim točkama svoj nacrt generativne gramatike. Rezultat je bio da se »izmijenjena« generativna gramatika sastojala od *sintaktičke, fonološke i semantičke sastavnice*. Sintaktička sastavnica je glavna i središnja i jedina *proizvodna* (svojim pravilima proizvodi nizove simbola s njima pripadajućim sintaktičkim odnosima). Fonološka i semantička sastavnica samo su *interpretativne* (one proizvedenim nizovima daju fonološku odnosno semantičku interpretaciju). Sintaktično ustrojstvo

33 Cf. Chomsky 1984, 44-61, Katičić 1974/5, 25-26, Ivir 1964, 72-82.

povezuje te interpretacije. Ono je dvodijelno: sastoji se od derivacijskog i transformacijskog dijela. Sintaktički odnosi proizvedeni derivacijom dubinsko su ustrojstvo rečenice, koje odmah dobiva i svoju semantičku interpretaciju, a odnosi koji nastaju primjenom transformacije površinsko su ustrojstvo rečenice, koje tada dobiva svoju fonološku interpretaciju. Ovako izgleda izmijenjen generativni model:

Model generativne gramatike i dalje se modificira i te promjene nisu ni do danas završene, a odvijaju se uglavnom na planu semantike (kojoj se neprestano povećava uloga unutar proizvodnog modela), dopušteno je da semantička komponenta može proizlaziti i iz površinske strukture, transformacije su bitno ograničene, ...³⁴

Filozofska osnova teorije N. Chomskog

Za razliku od strukturalista F. de Saussurea i L. Bloomfielda, koji su odvajali lingvistiku od filozofije i psihologije, N. Chomsky vraća lingvistiku u tradicionalni kontekst psihologije i filozofije. Čini se da potpuni cilj lingvistike Chomskog nije dati model opće primjenljiv za opis jezika, već dati i filozofsku osnovu svojim lingvističkim ispitivanjima. Za svoje filozofske prethodnike Chomsky ističe filozofske gramatičare XVII st. okupljene u Port-Royalu. Oni su od René Descartesa preuzeli shvaćanje o urođenim idejama zahvaljujući jedino kojima je moguća spoznaja. Budući da je jezik vezan uz spoznaju, uz duhovnu supstanciju, i on se zasniva na urođenoj ljudskoj sposobnosti i u njemu vladaju unaprijed date zakonitosti. Filozofski gramatičari htjeli su da utvrde te zakonitosti koje bi vrijedile za sve jezike. Chomsky je preuzeo od njih shvaćanje da postoje dubinska ustrojstva zajednička svim jezicima, da osim pojedinačnih gramatika postoji i univerzalna gramatika kojom su opisana svojstva što se javljaju u svim jezicima.³⁵ Na pitanje zašto proučavati jezik Chomsky odgovara:

34 O razvoju teorije Chomskog cf. *Gramatika* 1977, 255-256, 32-35, Radovanović u Chomsky 1984, 1-19, Chomsky 1969, passim.

Zato jer je jezik »zrcalo uma« i proučavajući jezik mogu se otkriti apstraktni principi koji upravljaju njegovom strukturom i upotrebom, principi koji su univerzalni na temelju biološke nužnosti a ne puke historijske slučajnosti i koji proizlaze iz mentalnih obilježja roda.³⁶

Iz citata je vidljiv krajnji cilj proučavanja jezika za Chomskog. To je upoznavanje osobina ljudske inteligencije pomoću jezika jer je jezik pristupačan izravnom ispitivanju. Ovaj cilj je Chomsky naglasio i definiranjem lingvistike kao dijela psihologije.³⁷

Zaključak

N. Chomsky i TGG izazvali su brojne polemike u lingvističkoj javnosti, bilo na filozofskom planu, npr. u vezi s tvrdnjom da se čovjek rađa s univerzalnom gramatikom u umu, bilo na teoretsko-metodološkom planu, npr. u vezi sa zanemarivanjem semantike. Iz tih polemika izlazile su ili pristalice TGG, koje su je dalje razvijale, ili reakcije, koje su obrtale postavke iz TGG. U oba slučaja TGG je djelovala proizvodno. Chomsky je svojim shvaćanjem da teorija nije zauvijek data kad je jednom postavljena, da se pretpostavke stalno trebaju preispitivati i mijenjati, sam doprinio da scena oko TGG stalno ostane živa.³⁸

Ponovo je uspostavio vezu lingvistike s filozofijom, psihologijom, matematikom i dr. znanostima te tako zainteresirao širu javnost za lingvistička pitanja.

Neke mane TGG prevladane su uvođenjem semantičke analize u lingvistiku, nadilaženjem u istraživanju i tumačenju jezika razine rečenice i uvođenjem većih i drugačije definiranih jedinica od nje, te vođenjem računa o jezičnom i nejezičnom kontekstu.³⁹

Kao reakcija na TG model Chomskog razvila se *generativna semantika*, s najznačajnijim predstavnicima Andersonom, Lakoffom, Rossom, koja na mjestu dubinske strukture pretpostavlja ulazak semantičkih ili leksičkih jedinica, koje tada određuju oblike površinskih struktura i transformacija. Time sintaktička dubinska struktura postaje nepotrebna. U metodološkim postupcima generativna semantika u odnosu na TGG ne mijenja ništa bitno. I teorija *dubinskih padeža* Ch. Fillmorea donekle je reakcija na teoriju Chomskog. Fillmore smatra da su za dubinsku strukturu svih jezika najkarakterističniji neki padeži, urođeni ljudskom umu.⁴⁰

Zamjera se Chomskom da je zanemario odnos između jezika (forme) i funkcije (ostala zanemarena), da nije obraćao pažnju na govorni čin, na upotrebu jezika. Vidljive su i neke proturječnosti unutar njegove teorije: kako urođeni jezik može proizvoditi negramatikalne rečenice; postojanje urođenih pravila za kreiranje rečenica ustvari negira kreativnost. Ove proturječnosti baziraju se na filozofskoj strani teorije Chomskog pa se može izvesti zaključak da mu je ona slabije uspjela od strogo lingvističke.

35 Cf. Chomsky 1972, 220-240, 138-142, 159-173, Škiljan 1976, 25-26, 57-60.

36 Chomsky u *Gramatika* 1977, 41.

37 Cf. Chomsky 1972, 220-229, 240-278.

38 Cf. *Gramatika* 1977, 32-35, 255-256, Radovanović u Chomsky 1984, 1-19, Chomsky 1969, *passim*.

39 Cf. Radovanović u Chomsky 1984, 15-19.

40 Cf. Škiljan 1976, 60-62, *Gramatika* 1977, *passim*, Katičić 1974/5, 27-29.

Glavni doprinos Chomskog je upravo unutar lingvističkog opisa: formalizacija opisa i stvaranje novog transformacijskog sintaktičkog opisa, koji je moćniji od prethodnih jer može u dubinskoj strukturi ukazati na očite sintaktičke veze koje postoje u površinskoj strukturi po značenju istovjetnih aktivnih i pasivnih rečenica, ili upitnih, niječnih i uskličnih.⁴¹

BIBLIOGRAFIJA

- Anderson, 1971. — S.R. Anderson, »On the Role of Deep Structure in Semantic Interpretation«, *Foundations of Language*, 7(1971), 387-396.
- Asselin, 1971. — C. Asselin, »Od generativne sintakse do generativne semantike«, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, XIV, 2 (1971), 7-36.
- Bach, 1973. — E. Bach, *Introduction aux grammaires transformationnelles*, Armand Colin, Paris, 1973.
- Benveniste, 1966. — E. Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*; Gallimard, Paris, 1966.
- Bloomfield, 1964. — L. Bloomfield, *Language*, Motilal Banarsidass, Delhi, ³1964.
- Bugarski, 1984³. — R. Bugarski, *Lingvistika o čoveku*, Prosveta, Beograd, ²1983.
- Bugarski, 1984. — R. Bugarski, *Jezik i lingvistika*, Sazvežđa 34, Nolit, Beograd, ²1984.
- Chomsky, 1964. — N. Chomsky, *Current Issues in Linguistic Theory*, The Hague, Mouton, 1964.
- Chomsky, 1965. — N. Chomsky, *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge Mass., The M.I.T. Press, 1965.
- Chomsky, 1969. — N. Chomsky, *Topics in the Theory of Generative Grammar*, The Hague, Mouton, 1969.
- Chomsky, 1972. — N. Čomski, *Gramatika i um*, Nolit, Beograd, 1972.
- Chomsky, 1984. — N. Čomski, *Sintaksičke strukture*, Novi Sad, 1984.
- Crystal, 1988. — D. Kristal, *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*, Nolit, Beograd, 1988.
- De Mauro, 1971. — T. De Mauro, *Introduzione alla semantica*, Laterza, Bari, ⁴1971.
- Fillmore, 1986. — C. Fillmore, »The Case for Case« u *Universals in Linguistic Theory*, Bach — Harms R. T. ur., New York, 1968.
- Gramatika*, 1977. — *Gramatika, semantika, znanje*, /priredio M. Suško/, Raskršća, Svjetlost, Sarajevo, 1977.
- Helbig, 1971. — G. Helbig, *Geschichte der neueren Sprachwissenschaft*, München, 1971.
- Ivić, 1970. — M. Ivić, *Pravci u lingvistici*, Državna založba Slovenije, Ljubljana, ²1970.
- Ivić, 1972. — M. Ivić, »Strukturalizam i lingvistika«, *Filozofija*, XVI, 4(1972), 33-40.
- Ivir, 1964. — V. Ivir, »Transformacijska teorija Noama Chomskog«, *Suvremena lingvistika*, 3(1964), 72-82.
- Jackendoff, 1972. — R. S. Jackendoff, *Semantic Interpretation in Generative Grammar*, Cambridge, Mass., The M.I.T. Press, 1972.

41 Cf. Škiljan 1976, 60-61.

- Kaler, 1980. — Dž. Kaler, *Sosir osnivač moderne lingvistike*, XX vek, 43, BIGZ, 1980.
- Katičić, 1974/5. — R. Katičić, »Transformacijska gramatika«, *Suvremena lingvistika*, 9 :29-37, 10 :23-32, 11 :11-18, 12 :27-32, (1974/5).
- Lyons, 1974. — Dž. Lajons, *Lingvistička revolucija Noama Čomskog*, Duga, Beograd, 1974.
- Malmberg, 1979. — B. Malmberg, *Moderna lingvistika*, Slovo ljubve, Beograd, 1979.
- Martinet, 1982. — A. Martinet, *Osnove opće lingvistike*, Teka, GZH, Zagreb, 1982.
- Saussure, 1977. — F. de Sosir, *Opšta lingvistika*, Nolit, Beograd, ²1977.
- Škiljan, 1972. — D. Škiljan, »Domet stvaralačkog u jeziku«, *Suvremena lingvistika*, 5-6:65-70, 7-8:49-60, (1972/3).
- Škiljan, 1976. — D. Škiljan, *Dinamika jezičnih struktura*, Teka, 8, Zagreb, 1976.
- Škiljan, 1978. — D. Škiljan, *Govor realnosti i realnost jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1978.

Snježana Kordić

TRANSFORMATIONAL-GENERATIVE APPROACH TO LANGUAGE IN »SYNTACTIC STRUCTURES« AND »ASPECTS OF THE THEORY OF SYNTAX« OF NOAM CHOMSKY

Summary

The year 1957 was called revolutionary for linguistics because Noam Chomsky's book *Syntactic Structures* appeared. Dissatisfied with structuralism, N. Chomsky introduced new theory and new methods for describing language. It was the beginning of the transformational-generative (TGG) approach to linguistic description which influenced new trends in linguistics. In spite of its revolutionary character, TGG is connected with structuralism so we can say that TGG complements structuralism in a way. It is shown in this paper. Also, generative models for describing language which differ in the strength of their generative capacity: finite-state grammar, phrase-structure grammar and transformational grammar are described in the paper. Philosophical background of TGG is sketched, too.